

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет української філології
Кафедра практичного мовознавства
Український мовно-інформаційний фонд НАН України
Міжвідомчий науково-дослідний центр прикладної лінгвістики
Люблінський католицький університет Іоанна Павла II

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Матеріали Міжнародної Інтернет-конференції

13 - 14 лютого 2018 року

Умань – 2018

концептів, які найтісніше пов'язані конкретною частиною мови, то засвоєння лексичного та граматичного матеріалу іноземної мови буде відбуватися набагато швидше і якісніше. Цей факт зумовлено тим, що мовний та теоретичний матеріал буде засвоюватися на основі концептуальної картини світу, яка є спільною для того, хто вивчає іноземну мову та для того, хто навчає. Таким чином концептуальна картина світу виступатиме своєрідним посередником між учасниками навчального процесу.

Отже, вивчення іноземної мови, яке буде опиратись на граматичну структуру мови як реалізацію найуживаніших концептів, пов'язаних з тим чи іншим класом слів, матиме високу ефективність, адже теоретичні знання та лексичний матеріал вивчатимуться на основі мовної реалізації загальнолюдських концептів.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови.: Історія лінгвофілософських учень: Підручник. / Ф. С. Бацевич. – Київ: ВЦ “Академія”, 2008. – 240 с.
2. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська. □ К.: Унів. вид-во “Пульсарі”, 2004. – 411 с.
3. Егорова Е. Б. Признаковые именные формы и их системные связи в современном русском языке : автореф. дис... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 / Е. Б. Егорова – Москва, 1983. – 22с.
4. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / С. Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, 1972. – 216 с.
5. Кварацхелия Ш. М. Концептуальное моделирование языкового образа ребенка в английской реалистической прозе XIX века : автореф. дис... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 / Ш. М. Кварацхелия – Москва, 2007. – 25 с.
6. Соколовська Ж. П. Картина світу та ієрархії сем / Ж. П. Соколовська // Мовознавство. / Ж. П. Соколовська., 2002. – С. 87–91..
7. Терещенко К. В. Мовне втілення концептуальної картини світу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25397/1/Tereshenko.pdf>

8. Шавелашвілі Є.В. Поняття «частина мови» у сучасному мовознавстві [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/ponyattya-chastyna-movy-u-suchasnomu-movoznavstvi/>

9. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Ленинград: Наука, 1974. – 277 с.

Тетяна Жила,
м. Умань

АПЕЛЯТИВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПАМ'ЯТКАХ XVI – XVII СТ.

Важливим джерелом вивчення історії розвитку словникового складу української мови є пам'ятки лексикографії. У XVI – XVII ст. наукове опрацювання мови знайшло своє відображення у створенні друкованих та рукописних словників [2, 135]. Найвідомішими є “Лексис” Лаврентія Зизанія, “Лексикон славенороський” Памво Беринди, а також найбільший за обсягом “Лексикон латинський” Є. Славинецького і “Лексикон словено-латинський” А.Корецького-Сатановського.

У ряді праць (Л.М. Полюга, І.С. Олійник, Н.А. Титаренко, І.В. Сабадош, М.В. Кравченко та ін.) описано окремі класи слів, зафіксовані у “Лексиконі” П. Беринди [3, 105].

Ми поставили перед собою завдання дослідити, чи відображена у словниках XVI – XVII ст. апелятивна лексика на позначення одиниць територіального поділу.

Аналізовані пам'ятки фіксують лексику на позначення великих територіальних одиниць: країн, держав. У їх реєстрах задокументовано меншу кількість назв, чим у перекладних частинах. У “Лексисі” Л. Зизанія, наприклад, зареєстровано тільки іменник царство, перекладений словом

королівство (ЛЗ, 87), ці ж слова наявні і в “Лексиконі” П. Беринди (ЛБ, 155). Крім того, П. Беринда реєструє ще назву *страна*, яку перекладає синонімами *повѣт, сторона, краина* (ЛБ, 122). У реєстрі “Лексикону словено-латинського” фіксуються іменники *царство, страна, краина* (ЛК, 535, 512, 461). Перекладні частини словників засвідчують більшу кількість лексем на позначення країн, вони функціонують у широких контекстах тлумачень до реєстрових слів або вживаються поодиночі чи з іншими синонімами як відповідники внесених до реєстру найменувань одиниць територіального поділу. Так, у “Лексисі” Л. Зизанія наявне слово *земля: аноипат, бурмистр, старший радца albo справца в якои земли* (ЛЗ, 24). Апелятив *земля* у значенні “територіальна одиниця” задокументований і “Лексиконом” П. Беринди. В одній із словникових статей він уживає його поряд із синонімами, розкриваючи семантику назви територіальної одиниці: *спархія: краина, земля, повѣт, староство, полиценая область* (ЛБ, 204), в інших – за допомогою слова *земля* подано енциклопедичне пояснення до реєстрових: *сквоія: татарская земля* (232), *Евоіоія... – мурнинская земля* (203). Частіше П. Беринда використовує назву *краина*. Апелятив *краина* зафіксований ще у кількох словникових статтях: *спарх: урядник над повітом, преложоный над краиною* (204); *Краина ога короля* (191).

У “Лексиконі латинському” Є. Славинецького до латинських назв територіальних одиниць подано відповідники: *regio – страна, regnum – царство* (ЛС, 349); *provincia – область, страна* (336); *ora – страна* (294).

У досліджуваній період на позначення країни функціонувала й лексема *держжава*, яка була багатозначною (СУМ XVI – XVII, VII, 236).

Тогочасні лексикографи, реєструючи це слово, значення “країна” не виділяють. Л. Зизаній *держжава* перекладає одним словом *можность* (ЛЗ, 43), у “Лексиконі словено-латинському” реєстровому *держжава* відповідає кілька латинських слів: *possessi, potentia, dominium, firmamentum* (ЛК, 443).

Однак, П. Беринді було відомо, що лексема *держжава* може мати семантичне навантаження “країна”, і саме у такій функції він вживає його:

Asia ... тми в соби зомыкоет дрѣжави... Фругію, Помфилию (ЛБ, 182). Проте у семантичній структурі реєстрового *дрѣжава* цього значення він не виділяє, хоча добирає до нього багато інших відповідників, в тому числі грецькі і латинські слова (29). На нашу думку, це можна пояснити тим, що у джерелах, з яких бралися слова для реєстру, іменник *дрѣжава* не вживався у значенні "країна". Мовознавці вважають, що в досліджуваний період і пізніше ще відбувався процес розмежування значень старослов'янського *дрѣжава* "сила, міць" і східнослов'янського *держава* "країна" [1, 713].

Отже, пам'ятки староукраїнської лексикографії на позначення окремої країни фіксують такі найменування: *царство, королівство, земля, держава, краина, страна, староство, спархія*. Важливо те, що словники фіксують мовні явища, які збереглися і в сучасній українській мові, особливо це стосується вживання таких назв як *країна, держава*.

Список використаних джерел:

1. Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К.: Наукова думка, 1983. – 743 с.
2. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К.: Наукова думка, 1980. – 303 с.
3. Питання східнослов'янської лексикографії XI–XVII ст. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 89–129.

Джерела

- ЛБ Лексикон словенороський Памви Беринди / Підг. тексту і вступна стаття В. В. Німчука. – К.: Наукова думка, 1961. – 272 с.
- ЛЗ Лексис сиречь Реченіи, Вькратце събранны. И из словес(н)скаго языка, напросты Рускій Діале(к)ть Истолкованы. Л. З. // Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма Славеноросская / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К.: Наукова думка, 1964. – С. 23–93.
- ЛК Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського // Лексикон латинський